

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
's-GRAVENHAGE

J.S. Buurma

DE BEDRIJFSSTRUCTURELE ONTWIKKELING VAN
DE VOLLEGRONDS GROENTETEELT IN LIMBURG

(Interne notitie 86-03)

LEI, Afd. Tuinbouw, maart 1986

Ir. J.S. Buurma

DE BEDRIJFSSTRUCTURELE ONTWIKKELING VAN
DE VOLLEGRONDS GROENTETEELT IN LIMBURG

L20-307 B

Interne Notitie 86-03

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Tuinbouw

1170

DE BEDRIJFSSTRUCTURELE ONTWIKKELING VAN DE LIMBURGSE VOLLEGRONDSGROENTE-TEELT

Lezing voor bestuursleden van de sectie Vollegrond van de LLTB

Na uitvoerig onderzoek is op het LEI een verfijnde bedrijfsindeling voor de vollegrondsgroenteteelt ontwikkeld. Deze verfijning was nodig, omdat in de gangbare landbouwstatistiek weinig aandacht aan gemengde bedrijven wordt besteed. Zoals bekend, speelt deze categorie binnen de vollegrondsgroenteteelt juist een belangrijke rol.

Met deze verfijnde bedrijfsindeling is het inzicht in de bedrijfsstructuur van de vollegrondsgroenteteelt aanzienlijk verbeterd. Zodoende zijn de gevolgen van technische, economische en sociale ontwikkelingen beter in te schatten. In deze lezing wordt de bedrijfsstructurele toekomst van de Limburgse vollegrondsgroenteteelt onder de loep genomen.

Alvorens over te gaan tot "toekomstvoorspellingen", wordt eerst een uiteenzetting gegeven over de begrippen standaard-bedrijfs-eenheden (sbe), bedrijfstypering en bedrijfsstructuur.

Bij de "toekomstvoorspellingen" wordt een schatting gemaakt van de aantallen bedrijven met vollegrondsgroente in 1990. Tevens wordt de ontwikkeling in Limburg vergeleken met die in Noord-Brabant. De lezing wordt afgesloten met enkele "aanbevelingen" voor de gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven in Limburg.

Standaard-Bedrijfs-Eenheden (sbe)

Bij het begrip "standaard-bedrijfs-eenheid" kunnen veel mensen zich weinig voorstellen. Hieronder een poging om daar verbetering in te brengen: Stel we hebben een gewas met een bruto-geldopbrengst van f 20.000,- per ha. Daarop brengen we in mindering de kosten van de benodigde "grondstoffen" (stel f 6.000,- aan teeltmaterialen e.d. en f 5.000,- aan afschrijvingen e.d.; samen f 11.000,- per ha). Het resterende bedrag van f 9.000,- noemen we "toegevoegde waarde" (de waarde die het bedrijf aan de "grondstoffen" heeft toegevoegd). Dit bedrag kan worden gezien als de beloning voor de grond, de arbeid en het kapitaal dat het bedrijf beschikbaar heeft gesteld.

De "toegevoegde waarde" nu vormt de sleutel voor de berekening van sbe-normen. De sbe-norm van een bepaald gewas komt namelijk tot stand door de "toegevoegde waarde" van dat gewas te delen door + f 500,-. In ons voorbeeld zou de sbe-norm zodoende $f\ 9.000,- / f\ 500,- = 18$ sbe/ha bedragen.

Bij de berekening van de "toegevoegde waarde" voor sbe-doeleinden wordt uitgegaan van "gestandaardiseerde" opbrengsten en kosten. Op die manier wordt voorkomen, dat de sbe-normen vertekend werden door buitengewone omstandigheden in een bepaald jaar of op bepaalde bedrijven. Vandaar de naamgeving "standaard"-bedrijfs-eenheid.

Vuistregel: Voor gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven met een doelmatige bedrijfsvoering geldt, dat 1 sbe globaal 20 uren arbeid bevat.

Bedrijfstypering

Zoals uit het bovenstaande blijkt, is de sbe een maat voor de waardevermeerdering die de "grondstoffen" tijdens de produktie ondergaan. Als zodanig vormt de sbe een maat voor de economische omvang van het bedrijf. Deze maat (sbe) nu wordt in de landbouwstatistiek gebruikt om bedrijven in te delen naar bedrijfsomvang en naar bedrijfstype.

Om bedrijfsomvang en bedrijfstype te bepalen, werden de verschillende produktie-activiteiten uitgedrukt in sbe's. De bedrijfsomvang wordt nu gevormd door de optelsom van alle sbe's op het bedrijf. Voor de bedrijfstypering wordt gekeken naar de grootte-verhouding van de verschillende bedrijfsonderdelen. Bij "bedrijfsonderdelen" moet worden gedacht aan glastuinbouw, vollegrondsgroente, akkerbouw, etc. Per bedrijf wordt nu bepaald welk aandeel (% sbe) de verschillende bedrijfsonderdelen in de totale bedrijfsomvang (sbe's) hebben.

Aansluitend wordt het bedrijf ingedeeld en genoemd naar de grootste (% sbe) bedrijfsonderdelen. Zijn de sbe's voor 60% of meer afkomstig uit één bedrijfsonderdeel, dan wordt het bedrijf aangemerkt als gespecialiseerd bedrijf (b.v. vollegrondsgroente-bedrijf). Wordt de grens van 60% sbe door geen der bedrijfsonderdelen gehaald, dan wordt gekeken naar de twee grootste bedrijfsonderdelen. Als deze beide onderdelen elk 20-60% sbe hebben en samen 60% sbe of meer, dan volgt indeling bij het desbetreffende gemengde bedrijfstype (b.v. vollegrondsgroente/akkerbouw-bedrijf). Op deze manier kan + 99% van de bedrijven worden ingedeeld. De resterende + 1% wordt als "niet-nader-in-te-delen" aangemerkt.

Bedrijfsstructuur

Door nu alle bedrijven in een bepaald landbouwgebied of in een bepaalde bedrijfstak in typen in te delen, komt de bedrijfsstructuur in zicht. Het begrip "bedrijfsstructuur" staat namelijk voor de indeling van de bedrijven naar bedrijfstype en naar bedrijfsomvang. Deze indeling wordt gemaakt met behulp van de jaarlijkse Meitelling-gegevens.

In deze lezing komt de bedrijfsstructurele ontwikkeling van de Limburgse vollegrondsgroenteteelt aan de orde. Om die ontwikkeling zichtbaar te maken, worden de bedrijfsstructuren van 1975, 1980 en 1985 met elkaar vergeleken. daarnaast wordt een prognose voor 1990 gegeven.

Voor de weergave van de bedrijfsstructuur wordt uitgegaan van de belangrijkste bedrijfstypen met vollegrondsgroente in Limburg:

- GG = gespecialiseerde glastuinbouw-bedrijven
- GO = gemengde glastuinbouw/vollegrondsgroente-bedrijven
- OO = gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven
- OV = gemengde vollegrondsgroente/veehouderij-bedrijven
- VV = gespecialiseerde veehouderij-bedrijven
- VA = gemengde veehouderij/akkerbouw-bedrijven
- AA = gespecialiseerde akkerbouw-bedrijven
- A0 = gemengde akkerbouw/vollegrondsgroente-bedrijven

Bij de bespreking van de bedrijfsstructurele overzichten blijven de bedrijven kleiner dan 40 sbe (nevenberoepers) buiten beschouwing.

Ontwikkeling Nederland

De bedrijfsstructurele ontwikkeling van de vollegrondsgroenteteelt in Nederland is weergegeven in tabel 1. De onderhavige tabel toont de ontwikkeling van de aantallen bedrijven per bedrijfstype over de periode 1975-1985. Voor de goede orde wordt opgemerkt, dat de bedrijven kleiner dan 40 sbe buiten beschouwing zijn gelaten.

Tabel 1 Aantallen bedrijven (40 sbe e.m.) met vollegrondsgroente (incl. zaaiuien) in Nederland ingedeeld naar bedrijfstype

Jaar	GG	GO	OO	OV	VV	VA	AA	AO
1975	3.969	621	2.636	1.011	2.348	1.146	3.393	839
1980	2.768	457	2.473	617	1.674	829	3.935	904
1985	2.139	458	2.879	530	1.685	748	4.706	828

Uit tabel 1 blijkt, dat de ontwikkeling van het aantal bedrijven per bedrijfstype verschilt. In de glastuinbouw-sector (OG/GG-bedrijven) is het aantal bedrijven met vollegrondsgroente over de periode 1975-1985 bijna gehalveerd. In de veehouderij-sector (OV/VV/VA-bedrijven) is een soortgelijke ontwikkeling gaande. Over de periode 1975-1985 is het aantal bedrijven daar met ruim een derde teruggelopen.

Een duidelijke groei van het aantal bedrijven met vollegrondsgroente wordt gevonden bij de gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven en bij de gespecialiseerde akkerbouw-bedrijven. Over de periode 1975-1985 zijn de bedoelde aantallen met + 10% resp. + 40% gegroeid.

Nader onderzoek (Groenten en Fruit; 5 april 1985) heeft geleerd, dat de "fust-produkten" voor de verse markt geleidelijk verschuiven naar de gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven en de "bulk-produkten" voor de handel en industrie naar de akkerbouw-bedrijven.

Ontwikkeling Limburg

De bedrijfsstructurele ontwikkeling van de vollegrondsgroenteteelt in Limburg is weergegeven in tabel 2. De onderhavige tabel toont de ontwikkeling van de aantallen bedrijven per bedrijfstype over de periode 1975-1985, alsmede een prognose voor 1990. Voor goede orde wordt opgemerkt, dat de bedrijven kleiner dan 40 sbe buiten beschouwing zijn gelaten.

Tabel 2 Aantallen bedrijven (40 sbe e.m.) met vollegrondsgroente (incl. zaaiuien) in Limburg ingedeeld naar bedrijfstype

Jaar	GG	GO	OO	OV	VV	VA	AA	AO
1975	750	130	420	371	679	299	84	158
1980	507	85	417	236	544	220	93	145
1985	373	64	593	216	595	191	145	161
1990	250	40	600	160	670	180	190	130

Tabel 2 toont, dat ook in de Limburgse glastuinbouw-sector het aantal bedrijven met vollegrondsgroente (OG/GG-bedrijven) snel afneemt. Over de periode 1975-1985 is het bedoelde aantal tot 50% terug gelopen. In 1990 zal dit aantal naar verwachting tot + 35% zijn gedaald.

Het aantal gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven in Limburg is over de beschouwde periode aanzienlijk (+ 40%) gegroeid. Uitgaande van een geleidelijke schaalvergroting en een vertraagde ontmenging, zal dit aantal zich naar verwachting op het huidige niveau handhaven.

De veehouderij-sector (OV/VV/VA-bedrijven) speelt in de Limburgse vollegrondsgroenteteelt een belangrijke rol: 40% van de Limburgse bedrijven met vollegrondsgroente valt onder deze categorie.

Ook in de ontwikkeling van de Limburgse vollegrondsgroenteteelt speelt de veehouderij-sector een belangrijke rol. Sinds 1980 is het aantal Limburgse bedrijven in deze sector niet meer gedaald en zal dat naar verwachting tot 1990 ook niet meer doen.

De akkerbouw-sector (OA/AA-bedrijven) speelt in de Limburgse vollegrondsgroenteteelt een ondergeschikte rol. In aansluiting op het landelijke beeld vertoont het aantal bedrijven met vollegrondsgroente wel een duidelijke groei. Volgens de prognose voor 1990 zal deze groei echter niet sterk doorzetten.

Samenvattend kan worden geconcludeerd, dat de veehouderij-sector een belangrijke rol speelt binnen de Limburgse vollegrondsgroenteteelt. Als gevolg daarvan lijkt de Limburgse vollegrondsgroenteteelt extra gevoelig voor de produktie-beperkende maatregelen in de veehouderij.

Ontwikkeling Noord-Brabant

Om na te gaan in hoeverre de Limburgse situatie bijzonder is, wordt hieronder de Noordbrabantse situatie geschetst. Tabel 3 toont de ontwikkeling van de aantallen bedrijven met vollegrondsgroente in Noord-Brabant over de periode 1975-1985, alsmede een prognose voor 1990. Voor de goede orde wordt opgemerkt, dat de bedrijven kleiner dan 40 sbe buiten beschouwing zijn gelaten.

Tabel 3 Aantallen bedrijven (40 sbe e.m.) met vollegrondsgroente (incl. zaaiuien) in Noord-Brabant ingedeeld naar bedrijfstype

Jaar	GG	GO	OO	OV	VV	VA	AA	AO
1975	583	112	876	437	1.093	172	325	184
1980	497	90	831	238	682	138	444	155
1985	337	103	1.064	191	683	157	546	141
1990	280	100	1.030	120	580	110	670	110

Tabel 3 toont, dat ook in de Noordbrabantse glastuinbouw-sector het aantal bedrijven met vollegrondsgroente (OG/GG-bedrijven) afneemt. Over de periode 1975-1985 is het bedoelde aantal tot 63% terug gelopen (Limburg 50%). Deze afname zal zich voortzetten.

Het aantal gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven is in Noord-Brabant minder snel gegroeid dan in Limburg. Over de periode 1975-1980 bedroeg de groei 23% (Limburg 40%). Voor 1990 wordt geen verdere groei van het aantal gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven verwacht. Deze stagnatie is het gevolg van een doorgaande schaalvergroting die minder gecompenseerd wordt door ontmenging dan voorheen.

De veehouderij-sector (OV/VV/VA-bedrijven) is voor de Noordbrabantse vollegrondsgroenteteelt minder belangrijk geworden. Over de periode 1975-1985 is het aantal bedrijven in deze sector met 40% gedaald. Volgens de prognose voor 1990 zal dit aantal nog verder afnemen. Noord-Brabant vertoont op dit punt een andere ontwikkeling als Limburg, waar een lichte groei van het aantal OV/VV/VA-bedrijven verwacht wordt.

In de Noordbrabantse akkerbouw-sector (OA/AA-bedrijven) groeit het aantal bedrijven met vollegrondsgroente gestaag. Over de periode 1975-1985 is dit aantal met 35% gegroeid. Volgens de prognose voor 1990 zal deze groei voorlopig in hetzelfde tempo doorgaan.

Oorzaken van verschillen

Bij vergelijking van de bedrijfsstructurele ontwikkeling in Limburg met die in Noord-Brabant blijken twee belangrijke verschillen.

In de eerste plaats de sterkere groei van het aantal gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven in Limburg. Over de periode 1975-1985 bedroeg die groei in Limburg 41% en in Noord-Brabant 21%.

In de tweede plaats de kleinere afname van het aantal veehouderij-bedrijven met vollegrondsgroente in Limburg. Over de periode 1975-1985 bedroeg die afname in Limburg 12% en in Noord-Brabant 38%.

Het eerste verschil wordt veroorzaakt door de lage specialisatiegraad in Limburg. Van de bedrijven met vollegrondsgroenteteelt in Limburg kan slechts een klein deel (12% in 1975; 22% in 1985) als gespecialiseerd vollegrondsgroente-bedrijf worden aangemerkt. In Noord-Brabant ligt het percentage gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven duidelijk hoger (21% in 1975; 31% in 1985).

Door bovengenoemde verschillen in specialisatiegraad kan het aantal gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven in Limburg gemakkelijker groeien dan in Noord-Brabant. Immers in Limburg zijn er naar verhouding meer gemengde bedrijven waarvan produktie kan worden overgenomen dan in Noord-Brabant. Deze ontwikkeling komt met name tot uiting in de snelle afname van het aantal bedrijven met vollegrondsgroente in de Limburgse glastuinbouw-sector.

Blijft de vraag, waarom het aantal bedrijven met vollegrondsgroente in de Limburgse veehouderij-sector dan niet sneller afneemt.

Dit tweede verschil met Noord-Brabant wordt veroorzaakt door de samenstelling van de gewassen-pakketten in beide provincies. In Limburg ligt de nadruk op asperges en in Noord-Brabant ligt die op aardbeien en prei. Genoemde gewassen laten zich niet even goed met andere bedrijfstakken combineren. Deze stelling wordt geïllustreerd in tabel 4.

Tabel 4 toont de areaalverdeling van enkele belangrijke vollegrondsgroentegewassen in Limburg over de verschillende bedrijfstypen. De uitkomsten berusten op de Meitelling-gegevens van 1985. Voor de goede orde wordt opgemerkt, dat de arealen op bedrijven kleiner dan 40 sbe buiten beschouwing zijn gelaten.

Tabel 4 Arealen (ha) van enkele belangrijke vollegrondsgroente-gewassen in Limburg ingedeeld naar bedrijfstype

1985	GG	GO	OO	OV	VV	VA	AA	AO
kropsla	66	12	90	2	2	-	-	1
prei	73	25	431	67	39	9	3	16
aardbeien	8	6	222	28	12	3	2	8
asperges	53	35	869	279	345	83	28	148
schorseneren	3	1	99	81	101	55	27	57
doperwten	9	-	115	65	261	132	146	116

Uit tabel 4 blijkt, dat ieder gewas zijn eigen verdelingspatroon over de bedrijfstypen heeft. Kropsla komt voornamelijk voor op glastuinbouw- en vollegrondsgroente-bedrijven. Prei en aardbeien hebben hun zwaartepunt op de vollegrondsgroente-bedrijven. De asperges blijken zeer verspreid over de bedrijfstypen voor te komen. Als belangrijkste bedrijfstypen voor de aspergeteelt kunnen de vollegrondsgroente- en de veehouderij-bedrijven worden aangemerkt. De schorseneren hebben eveneens een groot "verspreidingsgebied". In vergelijking met de asperges komen de schorseneren echter duidelijk minder op tuinbouw-bedrijven voor. Doperwten tenslotte blijken voornamelijk op landbouw-bedrijven te worden geteeld.

Uit de verdelingspatronen in tabel 4 kan worden afgeleid, dat het aantal bedrijven met vollegrondsgroente in de veehouderij-sector grotendeels bepaald wordt door de areaalontwikkeling van asperges, schorseneren, doperwtten, etc. Door de areaalgroei van genoemde gewassen is het betreffende aantal bedrijven toegenomen. Aangezien de nadruk van de vollegrondsgroenteteelt in Noord-Brabant meer op aardbeien en prei ligt, heeft de vollegrondsgroenteteelt op veehouderij-bedrijven in die provincie minder groei-mogelijkheden gekregen.

Samenvatting en conclusies

Binnen de Nederlandse vollegrondsgroenteteelt treedt een duidelijke ontmenging op. Daarbij worden de "fust-produkten" voor de verse markt geconcentreerd op gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven en de "bulk-produkten" voor de handel en industrie op akkerbouw-bedrijven.

Deze algemene ontwikkeling geldt in grote lijnen ook voor Limburg. Met name in de Limburgse glastuinbouw-sector neemt het aantal bedrijven met vollegrondsgroente snel af. De veehouderij-sector in Limburg vormt een uitzondering op algemene ontwikkeling. Sinds 1980 is het aantal bedrijven met vollegrondsgroente in deze sector niet meer gedaald en zal dat naar verwachting tot 1990 ook niet meer doen.

Deze specifieke ontwikkeling in Limburg wordt veroorzaakt door het gewassenpakket van de vollegrondsgroenteteelt in die provincie. Op de Limburgse veehouderij-bedrijven worden veelvuldig asperges, schorseneren, doperwtten, e.d. geteeld. Door de areaal-groei van genoemde "Limburgse" gewassen heeft de vollegrondsgroenteteelt in die sector minder onder druk gestaan.

Voor de toekomst van de gespecialiseerde vollegrondsgroente-bedrijven in Limburg lijken vooral de gewassen prei, aardbeien en witlof van belang. Genoemde gewassen komen door hun specialistische karakter nog weinig op akkerbouw- en veehouderij-bedrijven voor. Zij staan zodoende minder onder de druk van produktie-beperkende maatregelen.

Bij deze "aanbevolen" gewassen moet worden vastgesteld, dat zij aanzienlijke investeringen vergen. Een positieve bijkomstigheid van deze investeringen is echter, dat gelegenheidstellers (akkerbouwers, veehouders, nevenberoepers) op afstand worden gehouden.